

NOVERBAL MULOQOTNING BOSHLANG'ICH XITOIY TILI O'RGANUVCHILAR UCHUN AHAMIYATI

Karimiva Xilola Ulug'bek qizi
O'zDJTU lingvistika (xitoy tili) magistri

Nasirova Saodat Abdullayevna
Ilmiy rahbar: f.f.n., dots.

ANNOTATSIYA

Ko'pgina xitoyshunoslarning tadqiqotlari bo'yicha, til o'rganuvchilarning aksariyati, o'rganish jarayonida o'zaro muloqotga juda katta etibor qaratishadi, ammo noverbal muloqotning tasirini esa e'tiborsiz qoldirishadi. Ushbu maqolada o'gzaki muloqot va o'gizaki bo'lmagan muloqotning o'zaro aloqadorligi va farqlari, noverbal muloqotning usullari va til o'rganuvchilalar o'rtasida foydalanishning nazariyasi, va xitoy tilini o'rganishni samarasini yanada oshirish haqida.

Kalit so'zlar. Noverbal muloqotning nazariyasi, o'gizaki muloqot, talafuz intevitevi, muqobil funksiyalar, talaffuz organlarining sxematik diagrammasi

ABSTRACT

According to the research of many Chinese scholars, the majority of language learners pay too much attention to the interaction in the learning process, but they ignore the influence of non-verbal communication. This article discusses the interrelationship and differences between verbal communication and non-verbal communication, non-verbal communication methods and the theory of benefit among language learners, and how to further improve the effectiveness of Chinese language learning.

Keywords: theory of non-verbal communication, verbal communication, pronunciation interview, alternative functions, schematic diagram of pronunciation organs

Noverbal muloqotning nazariyasi- aslida noverbal muloqotning nazariyasi haqida gapirish juda qiyin, bunga asosiy sabab fanlar aro o'rganilgan ko'plab muammolar, judayam keng tarzda shuning uchun ko'p yillar mobaynida noverbal muloqot haqida o'rganuvchilar har gal o'zlarining fikirlarini yangilik sifatida yoritib keladi. Masalan

g'arblik o'rganuvchilar qutidagi nazariyalarni ilgari suradi, Samovanning¹ takidlashicha; Noverbal muloqotning asosiy nazariyasi bu muloqot vaqtidagi omildan tashqari, muloqot qiluvchi va qabul qiluvchi ortasidagi axborot qiymatiga ega bo'luvchi omillar hamdir, bu omillarni odamlar yoki muhit o'zi ham hosil qilishi mumkin. Xitoylik bazi olimlarlar yani Yang quan esa shunday hisoblaydi²; "noverbal muloqot nazariyasi bu og'izaki muloqot usulidagi axborotni qarshi tarafga uzatish hisoblanadi, noverbal muloqotning kko'rinishlari juda ko'p, u og'izaki muloqotga o'xshab 2 turga o'gzaki va adabiy turga bo'linmaydi" Hu Wen Zhong esa shunday hisoblaydi³, "o'gizaki muloqot usulidagi axborot alamshinish bu noverbal muloqot deyiladi" Hua Xu Wanning⁴ "o'gizaki bolmagan muloqot" nashrida ko'rsatilishicha, noverbal muloqot bu o'z ichiga 体态语-tǐtài yǔ, 副语言fù yǔyán, 客体语kètǐ yǔ, 环境语huánjìng yǔ, ga bo'linadi.

Noverbal muloqotning xitoy tilini o'rganuvchilar orasida foydalanish. Ananaviy xitoy tili odatda 2 ta yo'l bilan o'rganiladi, xitoy tilini endi o'rganuvchilar uchun bu qiyinchilik tug'diradi, birinchi tovushlar va tonlardan boshlab organish ayniqsa yevropalik xitoy tili o'rganuvchilar uchun qiyinchilik tug'diradi. Tovushning to'gri talavuzini o'rgatishda o'qituvchilar asosan noverbal muloqotning bani usullaridan ham foydalanishi mumkin. Masalan, muqobil funksiyalar- Inson tili paydo bo'lishidan oldin, og'zaki bo'lmagan muloqot edi og'izaki nutq paydo bo'lganidan so'ng so'ng, axborotni uzatishning yagona usuli asta-sekin almashtirildi. Odamlar muloqot vaqtida, faqatgina til bilan ifodalash, axborot oluvchini bazi asosiy malumotlarni e'tiborsiz qoldirishi mumkin, bu vaqtda noverbal muloqot yordamga keladi. Masalan dokondan 4ta suv olish kerak bo'lganda, faqat til orqali ifodalash axborotni berishni qiyinlashtirishni mumkin, chunki xitoy tilida 4 bilan 10 soning talafuzi deyarli bir xil, shuning uchun tushunmovchilik yuzaga kelishi oson, shuning uchun 4 ta raqamini qo'l ishorasi orqali ifodalash bu tushunmovchilikni oldini olishi mumkin. Shuning uchun ishoralar ham noverbal muloqotning, bitta maqsadda yani axborotni toliq yatkazishga xizmat qiladi.

Noverbal muloqot va ogizaki bo'lmagan muloqotning asosiy farqlari. Bu ikki muloqot turining daslabki farqlaridan biri bu Noverbal muloqot aniq tushunchaga ega bo'lmaydi Noverbal muloqot og'zaki muloqotdan kuchli tuzilishga ega emasligi bilan farq qiladi printsipiga ko'ra, og'zaki bo'lmagan muloqotning katta qismi atrof-muhit va kommunikatorlarning o'ziga ergashadi, bu o'zgarishlar bilan o'zgarib turadigan

¹ Samova Letal.1981 Understanding Intercultural Communication.Wadsworth.

² 杨全良 1990《非语言交际简述》，《外语研究》第2期

³ 胡文仲 2007《跨文化交际学概论》，北京：外语教学与研究出版社

⁴ 毕万继 1999《跨文化非语言交际》，北京：外语教学与研究出版社。

ongsiz xatti-harakatlarning bir turi. Ushbu turdagi noverbal kommunikativ xatti-harakatlardan to'g'ri foydalanish uchun muayyan muammolarni batafsil tahlil qilish kerak. Masalan, odamlar g'amgin bo'lganlarida ko'z yoshlarini to'kadilar, ham xursand bo'lganimda yoki hayajonlanganda ham yig'laydi. Bu xatti-harakatlarni tasirini odamlar muhit orqali anglab yetadilar. Noverbal muloqotda uzluksizlik mavjud, til muloqoti ko'pincha uzluksiz bo'lib, vaqt va joy har xil talaffuz organlarining sxematik diagrammasi, o'qituvchi talabalarga qanday talaffuz qilishni o'rgatadi, lekin agar talaffuz qoidalari faqat tilda o'rgatilsa, o'quvchilar sarosimaga tushishi mumkin, ammo Ammo og'zaki bo'lmagan xatti-harakatlar yordamida, masalan, o'qituvchi fonemalarning o'ziga xos talaffuzini o'rgatsa. Talaffuz intuitivi og'iz bo'shlig'i bilan ko'rsatilganda aniqroq bo'ladi, a, o, e talaffuzini o'rganish o'qituvchi tilning balandligi va ochilish darajasini ta'kidlash uchun tegishli imo-ishoralardan foydalanishi mumkin hajmi va boshqalar o'quvchilar xotirasini yanada chuqurlashtiradi.

Xitoy tilini o'zganuvchilar uchun malumot va takliflar, avvalo xitoy tilini o'rganuvchilarda noverbal muloqot nazariyasi haqida tushuncha bo'lishi zarur, har davlat vakillari bilan ko'rishganda, o'sha davlat vakillari davlat madaniyatini anglagandan so'ng, ulardagi ushbu noverbal muloqot ishoralari nimani anglatishini ham bilish lozim, bu narsa xalqaro munosabatlar vaqtidagi muloqot jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan har xil tushunmovchiliklarni oldini oladi. Bundan tashqari dars jarayonlarida ham iloji boricha noverbal ishora madaniyat bilan bog'liqlik tomonlari bilan ham o'quvchilarni tanishtirish lozim bu narsa nafaqat dars jarayonidagi qiziqishni oshiradi balki, o'quvchini madaniyatlararo bilimlarini yanada boyitadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 杨全良 1990 《非语言交际简述》，《外语研究》第2期。
2. 毕万继 1999 《跨文化非语言交际》，北京：外语教学与研究出版社。
3. 胡文仲 2007 《跨文化交际学概论》，北京：外语教学与研究出版社。
4. Samova Letal.1981 Understanding Intercultural Communication.Wadsworth.
5. Malandro Barker etal.1989Nonverbal Communication,2nded. Newbery Award Records.
6. www.cnki.net.